

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

dr. Alexandra SARCINSCHI

**ROLUL ACTORILOR STATALI
ÎN CONFIGURAREA MEDIULUI
INTERNAȚIONAL DE SECURITATE**

Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”
București, 2010

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SARCINSCHI, ALEXANDRA

Rolul actorilor statali în configurarea mediului internațional de securitate / dr. Alexandra Sarcinschi. - București : Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, 2010

ISBN 978-973-663-830-5

355.4(100)

© Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt rezervate
Universității Naționale de Apărare „Carol I”

- *Lucrarea a fost discutată în ședința Consiliului Științific al CSSAS*
- *Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorului*

ISBN 978-973-663-830-5

CUPRINS

Argument	5
Capitolul 1 - Statul în sistemul relațiilor internaționale și globalizarea.....	6
1.1. Stat și națiune în sistemul internațional.....	10
1.2. Rolul statelor moderne în configurarea mediului intențional de securitate.....	12
Capitolul 2 – Statul ca generator de securitate.....	19
2.1. Superputeri și mari puteri.....	20
2.2. Corelații între performanțele interne ale statelor și statutul și rolul lor internațional.....	21
Capitolul 3 – Statul ca generator de insecuritate.....	30
3.1. State slabe, state eșuate, state în colaps.....	31
3.2. Influența negativă a statului asupra securității.....	38
3.3. Corelații între performanțele interne ale statelor și statutul și rolul lor internațional.....	45
Concluzii și propuneri	55
Anexă – Dicționar de acronime.....	57

The Role of the State Actors in Shaping the International Security Environment

Summary

Foreword • The state in the International Relations and the globalization * State and nation in the international system * The role of the modern states in shaping the international security environment • **The state as a generator of security** * Superpowers and Great Powers * Correlations between states' domestic performance and their international status and role • **The state as a generator of insecurity** * Weak states, failed states, collapsed states * State's negative impact on security * Correlations between states' domestic performance and their international status and role • **Conclusions and proposals**

Abstract

The role of the state actors in shaping the international security environment must be analyzed in correlation with the general role of the national state in the globalized world. Globalization does not make the national state to disappear, but offers it new internal functions, a new status and a new role on the international arena. Now, the domestic performances of the state have often repercussions on its international status and, consequently, on its role in the security environment. That is why we argue that a state can have one of the two following roles: generator of security or generator of insecurity. The middle position, a neutral one, has no significant meaning to the analysis of the state actors as a shaper of the international security environment.

ARGUMENT

Rolul actorilor statali în configurarea mediului internațional de securitate nu poate fi analizat fără o examinare atentă a rolului general al statului național în contemporaneitate, ceea ce înseamnă că demersul științific trebuie să ia în considerare factorii specifici și caracteristicile actualului mediu internațional de securitate. În acest context, globalizarea este principala constantă de care vom ține seama în studiul de față.

Globalizarea are semnificații diferite pentru diverse categorii de persoane, indiferent de nivelul la care au loc dezbaterile - simț comun sau cunoaștere științifică. Mare parte a experților în relații internaționale continuă să definească acest fenomen prin dimensiunea sa financiară și economică, însă globalizarea are efecte reale și în ceea ce privește dimensiunile politică, socială, culturală, ecologică și, evident, militară. Din acest punct de vedere, statele moderne ale lumii contemporane se confruntă cu provocări în toate aceste dimensiuni.

Așadar, studiul reprezintă o analiză a provocărilor pe care statul național le întâmpină în prezent în realizarea securității proprii, dar și a securității internaționale. În demersul nostru pornim de la premisa că statele naționale pot constitui la nivel internațional atât o sursă de securitate, cât și una de insecuritate. Astfel, distingem două categorii principale de potențiale roluri ale statelor, anume: generator de securitate și generator de insecuritate. O poziție de mijloc, neutră, nu are semnificații deosebite pentru analiza rolului actorilor statali în configurarea mediului internațional de securitate.

Capitolul 1 STATUL ÎN SISTEMUL RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE ȘI GLOBALIZAREA

Statul reprezintă mai mult decât un concept cristalizat treptat prin analize științifice și reflecții filosofice și implică un fenomen istoric complex. El constituie cel mai des întâlnit obiect, dar și unitate de analiză atât în sfera relațiilor internaționale (RI), cât și în cea a securității și, implicit, apărării. De la forma sa din Antichitate până la cea modernă din zilele noastre, statul a deținut în permanență un rol deosebit de important în configurarea securității la diferite niveluri: de la individ la grupări de state.

În Antichitate, istoricii consemnează ca primă formă a statului monarhiile de tipul celei egiptene, în care puterea se baza pe funcțiile religioase ale regelui și pe controlul acestuia asupra unei armate centralizate, dar și imperii cvasi-birocratizate, precum cel roman, care aduceau în prim-plan organizațiile militare și juridice. În Grecia antică, statul era considerat preeminent individului uman, iar concepția de bază era aceea că numai în cadrul statului, cetățenii puteau obține cunoștințele și pregătirea necesare practicării „căii de mijloc” (virtuții) absolut necesară participării la conducerea Cetății și la adoptarea deciziilor de interes comun¹. De asemenea, se poate vorbi despre statul sumerian, babilonian, akkadian, sirian, persan, chinez și indian, cu trăsături comune ce conturează existența unui stat oriental antic, similar celui egiptean și bazat pe legitimarea teocratică a puterii².

¹ Măgureanu, Virgil, *Studii de sociologie politică*, Ed. Albatros, București, 1997, pp. 188-189.

² Ibidem, p. 187.

Alți istorici consideră că statul desemnează un fenomen recent, modern, inițiat de Renaștere și Reformă. Începând cu secolul al XIV-lea și până în al XVII-lea, statul desemna corpul politic în general, „statele generale”, ale cărui atribute esențiale erau suveranitatea, capacitatea de autodeterminare, unitatea de teritoriu și reprezentativitatea³. De la statul modern liberal, statul de drept, statul social și statul totalitar, aceste atribute s-au propagat de-a lungul timpului și au fost completate, dar au fost și grav încălcate (totalitarism), devenind principii ale existenței și evoluției statului modern: principiul suveranității naționale, principiul guvernării reprezentative, principiul separării și echilibrului dintre puteri, principiul supremației constituționale sau legale și principiul consacării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Tot în aceste secole, au apărut două noțiuni care, deși sunt folosite adesea ca sinonime, au, totuși, semnificații diferite⁴. Este vorba despre *statul național* și *statul-națiune*. Specialiștii în RI consideră că statul național reprezintă transpunerea în contemporaneitate a statului de drept public roman și constituie expresia juridică a unei comunități unite ce este conștientă de identitatea sa și care s-a organizat, pe această bază, într-un cadru teritorial și instituțional distincte de cele ale altor comunități. Statul-națiune este considerat a fi o formă modernă a statului feudal ce are drept factor generator cucerirea teritorială a locuitorilor spațiului respectiv. În cele ce urmează, optăm pentru folosirea noțiunii de *stat național*, ce, prin originea sa, este compatibilă cu principiile democrației moderne.

Statul modern este prezent în RI de peste trei sute de ani. Existența sa este dependentă de existența interesului

³ Lotreanu, Nicolae, *Stat*, în „Dicționar de sociologie”, coord.: Cătălin Zamfir și Lazăr Vlăsceanu, Ed. Babel, București, 1998, pp. 591-592.

⁴ Teichova, Alice; Matis, Herbert, *Nation, State, and the Economy in History*, Cambridge University Press, 2003, 466 p., extras Google Books.

național, ce, în diverse teorii ale RI, are un conținut specific. Astfel, în teoriile realiste, interesul național este reprezentat de realizarea puterii statului, în timp ce în cele neorealiste de supraviețuirea acestuia. Cele două abordări sunt similare, deoarece supraviețuirea unui stat este condiționată de manifestarea unui anumit grad de putere pe scena RI. De asemenea, problematica statului constituie preocuparea de bază și pentru teoriile critice, atât cele deconstructive, cât și cele reconstructive. Criticismul deconstructiv este o formă de critică ce nu își stabilește propriile standarde normative, ci se focalizează pe contradicții, paradoxuri și aporii ale obiectului criticat din care deduce fie caracterul imaginar al condițiilor studiate, fie non-identitatea practicilor vis-a-vis de concept. De exemplu, în cazul statului, criticismul deconstructiv explică sistemul în sine, făcându-l să-și piardă coerența, consistența și chiar caracterul real. În criticismul reconstructiv sau transcendental, se operează cu anumite standarde (criterii transcendente), pe baza cărora un fenomen sau o practică pot fi măsurate și pot fi identificate alternative la ele. Critica reconstructivă a statului încearcă să identifice gradul de corespondență dintre condițiile actuale ale existenței sale pe baza standardelor teoretice și propune alte forme de organizare politică, economică și socială, care ar fi preferabile în condițiile standard asupra cărora s-a convenit.

În ultimele cinci decenii, în cadrul dezbaterilor a intervenit un element ce aduce o nouă dimensiune a existenței statului, în special a celui național, anume globalizarea. De la început globalizarea a fost privită ca o amenințare la adresa sistemului westfalian⁵, adică la adresa statelor suverane care posedă monopolul forței în teritoriile proprii recunoscute în

⁵ Acest termen este folosit în relațiile internaționale ca sinonim al „statului modern” și face trimitere la Pacea Westfalică din anul 1648, ce a încheiat Războiul de 30 de ani și a consfințit un nou sistem internațional bazat pe existența statului național.

mod reciproc. Se consideră că separarea dintre sfera internă și cea externă a statelor ce, în ordinea westfalică, nu permitea intervenția legitimă a unui stat în problemele interne ale altuia, a fost eliminată de către globalizare, fiind adus în discuție chiar și „declinul democrației”⁶. În același timp, a fost susținută și ideea conform căreia globalizarea, prin efectele sale, întărește puterea statului, dovadă fiind faptul că cele mai puternice națiuni continuă să fie dominante din punct de vedere politic, economic și chiar militar în actuala ordine internațională⁷. Dată fiind existența concomitentă a unor multiple niveluri și tipuri de guvernare dezvoltate în ultimele decenii (public și privat, statal și nonstatal, național și internațional), statul național continuă să își păstreze un rol însemnat în sfera guvernării, deoarece integrează o mare parte a formelor de guvernare și constituie o structură în care puterea este distribuită de jos în sus către nivelul internațional, dar și de sus în jos către agențiile sub-naționale. În acest sens, este semnificativ exemplul Uniunii Europene, unde statele transferă putere de jos în sus, către agențiile și instituțiile europene, și de sus în jos, către agențiile regionale și sub-naționale. Statele naționale au și în globalizare un rol deosebit de important deoarece controlează granițele teritoriului propriu și reprezintă, la nivel internațional, cetățenii care trăiesc în interiorul acestor granițe. Scepticii globalizării contrazic, însă, aceste afirmații considerând că globalizarea a dus la erodarea granițelor.

⁶ Maus, Igeborg, *From Nation-State to Global State, or the Decline of Democracy*, în „Constellations”, Volume 13, Number 4, 2006, Blackwell Publishing Ltd., Oxford, pp. 465-484, varianta electronică <http://www3.interscience.wiley.com/journal/118605649/abstract?CRETRY=1&SRETRY=0>

⁷ Göksel, Nilüfer Karacasulu, *Globalization and the State*, în „Perceptions”, Volume 9, March-May 2004, varianta electronică <http://www.sam.gov.tr/perceptions/Volume9/March-May2004/1Nil%C3%BCferKaracasulu.pdf>.

În opinia noastră, nu este totuși vorba despre o degradare a granițelor ca limite care despart două entități politice (state, guverne sau țări), ci a frontierelor, definite din punct de vedere imaginar și simbolic, ce delimitează sistemele de valori comune, de identități adesea aflate în opoziție unele cu celelalte.

1.1. Stat și națiune în sistemul internațional

Discursul științific asupra statului național este centrat, în prezent, pe impactul globalizării asupra acestuia. Pe de o parte, sunt voci care afirmă că globalizarea a influențat negativ statul național, reducându-i funcțiile și rolul, iar pe de altă parte, unii analiști afirmă că statul național s-a adaptat provocărilor globalizării, dimensiunea sa instituțională transformându-se, dar păstrându-și eficiența. Oricare ar fi adevărul, este cert că statul național se află într-o perioadă de transformare. În ambele cazuri, dimensiunea națională are mai multe șanse de a rezista globalizării decât cea instituțională, constituind baza pentru aceasta din urmă.

Națiunea reprezintă o grupare relativ numeroasă de persoane, delimitată teritorial și politic, ai cărei membri manifestă loialitate față de aceleași instituții și au sentimentul că aparțin aceleiași comunități⁸. În mod curent, națiunea este definită printr-un număr de caracteristici cum ar fi: teritorialitatea, populația, independența și guvernarea. Ființarea națiunii prin populație și teritoriu asigură un anumit grad de coeziune în cadrul ei, precum și existența unei limbi comune tuturor celor care sunt parte a națiunii respective. Acestea sunt caracteristici esențiale pentru existența unei națiuni, în timp ce independența și guvernarea sunt adiacente. Existența unei populații fără teritoriu nu este posibilă, deși există voci care consideră că populația evreiască reprezintă contraponderea acestei afirmații. Teritoriul nu a dispărut niciodată din memoria

⁸ Mihăilescu, Ioan, *Națiune*, în „Dicționar de sociologie”, coord.: Cătălin Zamfir și Lazăr Vlăsceanu, Ed. Babel, București, 1998, pp. 378-379.

colectivă a populației evreiești, dovadă fiind și eforturile concertate pentru refacerea statului Israel. În schimb, independența nu este o caracteristică absolut necesară unei națiuni, existând state multinaționale guvernate de o singură entitate. În anumite circumstanțe, unele guverne funcționează extraterritorial (guvernele în exil), dar aceasta nu înseamnă că acțiunea lor este întotdeauna suverană, putând exista guverne-marionetă sau aservite unor puteri străine.

Construcția unei națiuni presupune parcurgerea a cinci stadii din analiza cărora reies și câteva ipoteze referitoare la cauzele slăbiciunii, eșecului sau, caz puțin probabil, colapsului unei națiuni. Acestea sunt:

1. identitatea: capacitatea unui grup de a gândi despre sine ca aparținând unei națiuni. Acest lucru nu se realizează întotdeauna ușor: există cetățeni francezi care se autoidentifică drept bretoni sau corsicani, cetățeni englezi care se prezintă ca scoțieni, englezi sau irlandezi;

2. legitimitatea: caracterul de conformitate a puterii - ca sursă, natură și organizare - cu ceea ce se crede preferabil sau corespunzător unor norme juridice, morale sau unor tradiții consacrate în respectiva populație;

3. penetrarea: capacitatea unei națiuni de a cuprinde toată populația și respectarea de către întreaga populație a guvernului național. Dacă anumite zone se manifestă dezobedient, înseamnă că există probleme de penetrare;

4. participarea: reprezentarea tuturor categoriilor de populație la activitatea de guvernare. Categoriile nereprezentate se pot manifesta dezobedient și neloyal;

5. distribuirea: distribuirea avuției naționale între toate categoriile de populație. Neglijarea unor zone sau categorii de populație provoacă crize sociale și instabilitate politică.

Toate națiunile sunt confruntate cu crize în una sau în mai multe dintre cele cinci dimensiuni. Situația cea mai dramatică o prezintă unele țări din Lumea a Treia care trebuie

să facă față concomitent unor crize de legitimitate, identitate, penetrare, participare și distribuire. Chiar și unele state europene se confruntă cu asemenea crize (Belgia, Spania, fosta Cehoslovacie). În fosta Iugoslavie, crizele au atins și depășit punctul critic, încât au provocat destrămarea statului și au declanșat războaie între națiunile care s-au declarat independente.

1.2. Rolul statelor moderne în configurarea mediului internațional de securitate

Pentru a analiza rolul statelor moderne în configurarea mediului internațional de securitate este necesar să analizăm *puterea* acestora de a determina atât sfera internă a politicii interne și externe, cât și sfera internațională.

Puterea, în contextul RI, poate fi definită drept capacitatea unui stat de a influența sau controla alte state, iar statele care au o astfel de abilitate sunt numite puteri, puteri zonale, puteri regionale, mari puteri, superputeri sau hiperputeri⁹. Henry Kissinger o numește capacitatea unei entități de a-și impune voința asupra alteia sau de a rezista presiunii exercitate de altă entitate, Max Weber o definește ca șansă a unui actor politic de a-și impune voința sa altui actor politic, iar Walter S. Jones drept capacitatea unui actor internațional de a-și folosi resursele tangibile și intangibile în așa fel încât să influențeze rezultatele relațiilor internaționale spre propriul beneficiu¹⁰. În toate aceste definiții este vorba despre îmbinarea dintre sfera internă, ce oferă resursele necesare acțiunii pe

⁹ Băhnăreanu, Cristian, *Resurse energetice, crize, conflicte*, Editura Militară, București, 2008, p. 38.

¹⁰ Kissinger, Henry, *Problems of National Strategy. A book of Readings*, ed. V, 1971, p. 3; Weber, Max, *Wirtschaft und esellschaft. Grunddriss der Verstehen den Soziologie*, Verlag Mohr, Tubingen, 1972, p. 35; Jones, Walter S., *The Logic of International Relations*, Seventh Edition, Harper Collins Publishers, 1991, p. 241, apud Cristian Băhnăreanu, *op. cit.*, 2008, pp. 38-39.

scena externă, și sfera internațională, ce oferă spațiul necesar jocului de interese dintre actorii implicați. Așadar, aceste două sfere sunt interrelaționate și, de aceea, performanțele interne ale statului se reflectă în statutul și rolul său internațional.

Alți autori aduc în atenție aceeași problemă a puterii statului, denumind-o, însă, *capacitatea* statului¹¹. Capacitatea statului este evocată pentru a face referire la competențele sale generale atât în spațiul intern și internațional, cât și în sectoarele economice, de politici sociale sau politică externă. De cele mai multe ori, însă, pentru a focaliza analiza, se aduce în discuție doar capacitatea statului în anumite domenii, în special în cel al economiei industriale, cu accent pe capacitatea transformativă. Aceasta se referă la abilitatea unui stat de a se adapta unor șocuri și presiuni externe, generând permanent noi modalități de guvernare a procesului de evoluție industrială¹². Astfel, este generată bunăstarea internă fără de care statul nu se poate afirma pe scena internațională. În opinia noastră, capacitatea statului constituie doar o fațetă a puterii acestuia, deoarece, la nivelul conceptului de putere, intervin în analiză factori precum intențiile, nevoile, valorile, interesele și distribuția inegală a resurselor între indivizi, grupuri, organizații, state etc.

Oricare ar fi punctul de vedere la care aderăm, este evident că puterea sau capacitatea statelor trebuie comparate pentru a putea stabili ierarhia acestora pe scena internațională. Unii experți în relații internaționale utilizează ierarhizarea în funcție de *puterea potențială*, ce derivă din mai multe surse: geografică, demografică, economică, militară etc. Alți specialiști susțin că puterea are la bază următoarele surse: naturale (dispunere pe glob, suprafață, ieșire la mare, natura granițelor etc.), socio-psihologice (populație, imaginea de sine,

¹¹ Weiss, Linda, *Mitul statului lipsit de putere. Guvernarea economică în era globalizării*, Ed. Trei, București, 2002, pp. 32-62.

¹² Ibidem, p. 21.

nivelul de socializare a politicii, organizare politică etc.) și sintetice (abilitatea statului de a-și folosi resursele industriale, financiare, tehnice, militare etc.). *Puterea reală*, în schimb, reprezintă exercitarea efectivă a coerciției și depinde, alături de sursele de mai sus, de voința populară și calitatea conducerii, de organizarea internă și infrastructura statului și de strategiile create în acest scop. Ea poate fi cuantificată atunci când este efectiv folosită, în funcție de efectele obținute¹³.

În ultimii ani, au fost aduse în analiză două noi noțiuni ce par antagonice, dar nu se exclud una pe cealaltă, ci, dimpotrivă, combină mijloace diferite pentru atingerea scopului propus. Este vorba despre *puterea soft* (soft power) și *puterea hard* (hard power). Puterea soft se referă la puterea ce derivă în principal din surse culturale sau imagologice, influența exercitându-se mai mult prin persuasiunea sau atragerea celui mai slab către un anumit model și mai puțin prin coerciție. Puterea hard este constituită mai ales din mijloacele militare și economice ce contribuie la impunerea voinței unui actor asupra altui actor¹⁴.

Diversitatea acestor concepte nu exclude, însă, problematica rolului efectiv al statului modern în RI și în configurarea mediului internațional de securitate. Este vorba despre așa-numita *putere internațională*¹⁵ a statului, ce nu trebuie confundată nici cu noțiunea de putere a statului, nici cu cea de capacitate a statului. Conform lui John M. Hobson, puterea internațională a unui stat reprezintă capacitatea acestuia de a implementa politica externă și de a configura sfera internațională independent de cerințele structurilor internaționale sau de interesele actorilor nonstatali

¹³ Băhnăreanu, Cristian, *op. cit.*, 2008, p. 39.

¹⁴ Idem.

¹⁵ Hobson, John M., *The State and International Relations*, Cambridge University Press, 2000, p. 7, extras Google Books.

internaționali¹⁶. În mod similar, puterea internă reprezintă capacitatea statului de a determina politicile și de a configura sfera internă independent de constrângerile structurale interne sau de interesele actorilor nonstatali¹⁷. Toate aceste noțiuni pot fi plasate de-a lungul unui continuum, de la puterea internațională scăzută la cea moderată și până la puterea ridicată a statelor, în corelație cu puterea internă (Figura nr. 1).

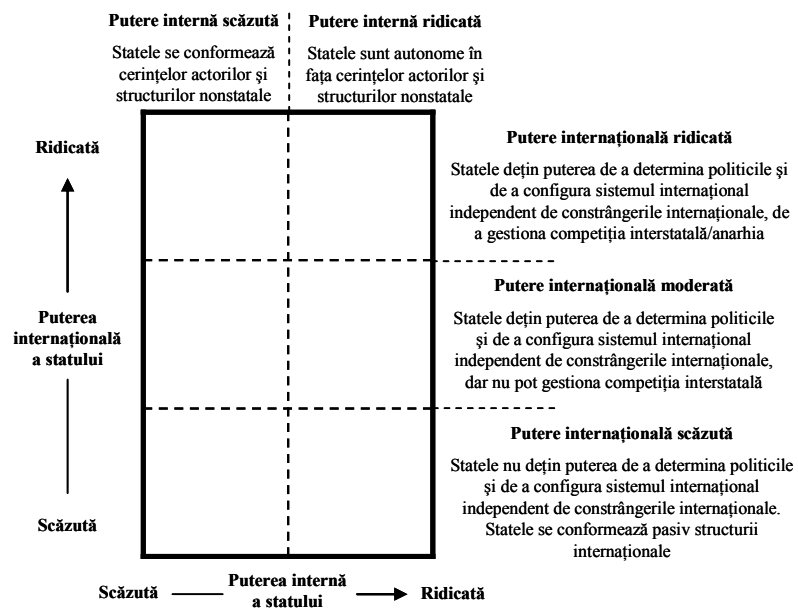

Figura nr. 1: Statul în sistemul relațiilor internaționale¹⁸

Conform schemei lui Hobson, puterea internațională ridicată a statului se referă la capacitatea acestuia sau a complexului stat-societate de a rezista logicii competiției interstatale și constrângerilor structurilor internaționale.

Aceasta îi permite statului să configureze și să reconstituie sistemul internațional și să creeze o lume pașnică, caracterizată de cooperare. Liberalismul este una dintre teoriile care îi conferă statului o astfel de putere, afirmând că, dacă statele se conformează nevoilor sociale individuale interne, atunci ele sunt capabile să creeze o astfel de lume pașnică. Instituționalismul liberal consideră că statele au suficientă putere pentru a reconfigura sistemul internațional, rezolvând problema acțiunii colective și creând o lume bazată pe cooperare. De asemenea, puterea internațională ridicată este un atribut al statului și în teoriile constructiviste și realiste¹⁹.

La celălalt capăt al continuumului se află teoriile internațional-sistemice (neorealism, teoria sistemelor sociale) ce neagă posibilitatea ca statele să dețină puterea de a modela sistemul internațional. În acest caz, conflictul statal reprezintă un rezultat inevitabil al structurii politice internaționale.

În centrul figurii de mai sus sunt plasate teoriile care afirmă că statul poate configura și determina sistemul internațional în concordanță cu nivelul puterii interne. Pentru adepții teoriilor marxiste, statele, prin conformarea la nevoile economice interne dominante, creează un sistem internațional caracterizat de conflict. Astfel, un sistem internațional pașnic nu este realizabil din cauza imposibilității ca statul să reconcilieze lupta internă de clasă. În aceeași manieră, postmoderniștii afirmă că statele, prin procesul de legitimare internă, creează o lume conflictuală. Aici, probabilitatea construită social a existenței unei amenințări din partea altui actor transformă conflictul interstatal în ceva nu doar inevitabil, ci chiar într-o condiție pentru existența și „reproducerea” aceluia stat²⁰.

Chiar dacă primele două clase de teorii contrazic ideea că există o legătură între evoluția și puterea internă a statului,

¹⁶ Idem.

¹⁷ Ibidem, p. 5.

¹⁸ Ibidem, p. 6.

¹⁹ Ibidem, pp. 7-8.

²⁰ Ibidem, p. 8.

pe de o parte, și evoluția și puterea pe scena internațională a aceluiași stat, pe de altă parte, considerăm că, într-o lume globalizată, starea internă a statului are, în cele mai multe cazuri, repercusiuni asupra rolului și statutului acestuia la nivel internațional.

În cele ce urmează vom încerca să demonstrăm această ultimă afirmație printr-o analiză atentă a performanțelor interne și externe ale statelor, pe care le vom ierarhiza în funcție de „Indexul statelor eșuate” elaborat de către experții Fondului pentru Pace²¹ și de indicatorii guvernării, elaborați de către specialiștii Băncii Mondiale²². Totuși, câteva precizări sunt absolut necesare.

O astfel de analiză trebuie să țină seama, pe lângă situația internă a statului, de cele două dimensiuni ale prezenței acestuia pe scena internațională, anume statutul și rolul. Statutul internațional reprezintă poziția pe care acel stat o ocupă în sistemul internațional determinată de apartenența sa la diverse instituții și organizații internaționale și de puterea sa internațională, incluzând aici toate dimensiunile specifice (economică, politică, militară, umană, culturală, tehnico-

informațională etc). Rolul internațional este constituit de modelul de comportament asociat unui statut și presupune punerea în act a drepturilor și îndatoririlor prevăzute de acesta din urmă.

În această analiză, vom porni de la studierea relației dintre performanțele interne ale statelor și statutul deținut pe scena internațională, pentru ca, mai departe, să verificăm premisa de la care am pornit în acest demers, anume că există o corelație evidentă între performanțele interne ale actorilor statali și rolul lor în configurarea mediului internațional de securitate. Astfel, în capitolele următoare vom analiza cele două categorii principale de roluri ale statelor pe scena internațională – generator de securitate, respectiv generator de insecuritate - ce constituie premisele demersului nostru.

²¹ Optăm pentru această ierarhizare deoarece „Indexul statelor eșuate”, constituie una dintre cele mai pertinente analize a vulnerabilității statelor suverane la colaps sau conflict. Fondul pentru Pace propune 12 indicatori pentru analiza eșecului unui stat: presiuni demografice; mișcări masive de refugiați sau persoane dislocate intern, ce creează urgențe umanitare complexe; moșteniri ale unor grupări ce doreau răzbunare sau paranoia de grup; emigrare masivă a clasei medii și a elitelor profesionale; dezvoltare inegală în cadrul diverselor grupuri sociale; declin economic sever; criminalizarea și/sau pierderea legitimității statului; deteriorarea progresivă a serviciilor publice; suspendarea sau aplicarea arbitrară a statului de drept și nerespectarea drepturilor omului; aparat de securitate ce operează ca stat în stat; crearea elitelor divizate; intervenția altor state sau actori politici externi.

²² Kaufmann, Daniel; Aart Kraay; Massimo Mastruzzi, *Governance Matters VII: Aggregate and Individual Governance Indicators 1996-2008*, The Development Research Group Macroeconomics and Growth Team & World Bank Institute Global Governance Program, 2009.

Capitolul 2 STATUL CA GENERATOR DE SECURITATE

În ciuda tuturor dezbaterilor despre prezentul și viitorul actorilor statali în lumea globalizată, considerăm că statele rămân cei mai legitimi actori ai sistemului internațional, iar existența unor forme de asociere a acestora nu fac altceva decât să sublinieze rolul important pe care îl dețin în configurarea mediului internațional de securitate. În mod ideal, statele lumii ar trebui să se comporte ca generatori de securitate deoarece riscurile, pericolele și amenințările la adresa lor și a întregii lumi devin din ce în ce mai complexe. După douăzeci de ani de la sfârșitul Războiului Rece, în mediul internațional de securitate continuă să se dezvolte factori perturbatori greu de prevăzut: de la valul de conflicte inter- și intrastatale din anii '90, la proliferarea armelor de distrugere în masă, a crimei organizate și terorismului internațional, amplificarea migrației ilegale, creșterea numărului statelor eșuate, nerespectarea drepturilor omului, schimbarea climei și, recent, apariția crizei economico-financiare cu impact global. Acești factori sunt mult mai dificil de identificat și contracarat decât tipul de amenințare politico-militară existent în timpul Războiului Rece. Din acest motiv, atât statele, cât și organizațiile internaționale de securitate au demarat un proces de reevaluare și reformulare a politicilor și strategiilor de securitate, astfel încât să poată contracara noile tipuri de riscuri, pericole și amenințări la adresa securității.

În cele ce urmează, ne vom opri asupra actorilor statali care, prin statutul lor pe scena internațională, joacă un rol important ca generatori de securitate. Demersul nostru va fi focalizat pe identificarea acelor state care, prin politici și strategii adecvate, încearcă să creeze echilibru în mediul de securitate.

2.1. Superputeri și mari puteri

În teoria RI se operează cu câteva concepte ce definesc statutul celor mai importanți actori statali pe scena internațională, precum superputeri, mari puteri, țări dezvoltate, țări avansate, țări industrializate etc. Unele dintre acestea sunt ambigue, iar altele sunt sinonime, însă toate încearcă să ilustreze gradul de importanță pe care statele respective îl au în sistemul internațional.

Superputerea reprezintă un stat care deține o poziție principală în sistemul internațional, are capacitatea de a influența evenimentele și își poate proiecta puterea oriunde în lume în funcție de interesele proprii. În prezent, se discută concomitent despre existența unei lumi multipolară, ce a urmat bipolarismului Războiului Rece, despre o lume unipolară, în care SUA sunt unica superputere, dar și despre o lume în care SUA înregistrează un declin al puterii, în timp ce restul țărilor se îndreaptă spre un nivel similar al dezvoltării economice și tehnologice²³. Criza economică a accentuat ideea conform căreia omenirea se îndreaptă spre o nouă ordine mondială, însă structura acesteia nu este precizată cu acuratețe, pe baze științifice.

Marile puteri sunt statele care au capacitatea de a-și exercita influența la scară globală. Puterea acestora își are sursele și se manifestă în toate domeniile vieții sociale, în special în domeniul economic, militar, diplomatic și cultural. În mod formal, statutul acestor mari puteri este recunoscut prin participarea la instituții și organizații internaționale, precum Consiliul de Securitate al ONU. Acest Consiliu are, în prezent, cinci

²³ A se vedea teoriile lui Samuel P. Huntington (*The Lonely Superpower*, în „Foreign Affairs”, March/April 1999, <http://www.univercidade.edu/uc/cursos/graduacao/ri/pdf/textosesp/ForeignAffairsTheLonely.pdf>), Edward A. Kolodziej și Roger E. Kanet (*From Superpower to Besieged Global Power: Restoring World Order after the Failure of the Bush Doctrine*, University of Georgia Press, 2008, extras Google Book).

membri permanenți, cu drept de veto - China, Franța, Rusia, Marea Britanie și SUA -, însă, dintre țările lumii, Germania și Japonia sunt și ele recunoscute ca mari puteri.

În demersul nostru optăm pentru această ultimă clasificare deoarece calitatea de membru permanent al Consiliului de Securitate al ONU reprezintă cea mai importantă recunoaștere a statutului internațional al unui stat.

2.2. Corelații între performanțele interne ale statelor și statutul și rolul lor internațional

Analiza corelației dintre performanțele interne ale statelor și statutul și rolul lor internațional va fi axată pe clasificarea de mai sus a marilor puteri, dar vor fi luate în considerare și alte state, ca Germania și Japonia, precum și primele cinci state cu cele mai bune scoruri în „Indexul statelor eșuate”²⁴, analizând principalii indicatori economici, sociali și militari ce definesc performanțele interne ale statelor respective. Astfel, ne vom opri asupra următorilor indicatori care reflectă cel mai bine performanțele interne ale statelor: suprafața țării, numărul populației, cheltuielile pentru educație, produsul intern brut, rata șomajului, consumul intern de electricitate, consumul intern de petrol, consumul intern de gaze naturale, rezerva de valută și aur, valoarea datoriei externe, investițiile străine în țară, investițiile peste hotare, numărul de linii telefonice în folosință, numărul de telefoane mobile în folosință, numărul utilizatorilor de Internet, numărul aeroporturilor, lungimea totală a căilor ferate, a șoselelor, cheltuielile militare, efectivele armate, capacitățile nucleare. Alături de acești indicatori, vom enumera și principalele instituții și organizații internaționale la care sunt parte actorii statali analizați (Figura nr. 2).

²⁴ The Fund for Peace, *Failed States Index 2009*, http://www.fundforpeace.org/web/index.php?option=com_content&task=view&id=391&Itemid=549

State	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Indicatori													
Poziția în ISE (poziția 1 semnifică eșecul statutului respectiv)													
Poziția în CS al ONU		membru permanent	-	-	membru permanent	-	-	-	membru permanent	-	membru permanent	membru permanent	-
Suprafața (km ²)	9.596.961	41.277	338.145	643.427	357.022	70.273	377.915	127.079	243.610	323.802	17.098.242	9.826.675	450.295
Nr. populație (mil. locuitori)	1.338.613	7.604	5.250	64.058	82.330	4.203	127.079	4.137	61.113	4.661	140.041	307.212	9.060
PIB (mld. dolari)	8.789	317	182,6	2.110	2.811	176,9	4.137	3,5	2.149	273,1	2.116	14.260	333,5
Cheltuieli educație (% PIB)	1,9	5,8	6,4	5,7	4,6	4,7	3,5	5,6	5,6	7,2	3,8	5,3	7,1
Rata șomajului (%)	4,3	4,4	8,5	9,7	8,2	12	5,6	8	8	3,2	8,9	9,3	9,3
Consumul intern electricitate (mld. kWh/an)	3.451	62	87,25	447,2	547,3	25,12	925,5	345,8	345,8	128,8	1.023	3.873	134,5
Consumul intern petrol (mil. barili/zi)	7.999	0,276	0,201	1,986	2,569	0,188	4,785	1,71	1,71	0,220	2,8	19,5	0,352
Consumul intern gaze naturale (mld. m ³ /an)	80,7	3,429	4,501	49,27	95,79	0,438	101,1	95,94	95,94	3,97	420,2	657,2	0,913

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Rezerva de valută și aur (mld. dolari)	2.206	74,07	8,635	102,9	138	1.023	1.011	52,98	50,95	439	77,65	29,72
Datoria externă (mld. dolari)	347,1	1.339	364,9	5.021	5.208	2.287	2.132	9.088	548,1	369,2	13.450	669,1
Investițiile străine în țară (mld. dolari)	576,1	395,6	85,34	1.202	1.021	174,2	205,4	1.025	93,88	255,6	2.398	298,3
Investițiile peste hotare (mld. dolari)	227,3	731,6	116,3	1.759	1.403	157,1	726,5	1.634	179,5	196,7	3.259	338,9
Nr. liniilor telefonice în folosință (mil.)	365,6	4,82	1,65	35,909	51,5	2,202	47,579	33,209	1,928	44,2	150	5,323
Nr. telefoanelor mobile în folosință (mil.)	634	8,78	6,83	59,259	107,245	5,048	110,395	75,565	5,287	187,5	270	10,988
Nr. utilizatorilor de Internet (mil.)	298	5,739	4,383	42,912	61,973	2,83	90,91	48,755	3,935	45,25	231	8,1
Nr. aeroporturi	482	66	148	475	550	39	176	506	98	1.216	15.095	249
Luungimea totală a căilor ferate (km)	77.834	4.888	5.794	29.213	41.896	3.237	26.435	16.454	4.114	87.157	226.427	11.633
Luungimea totală a șoselelor (km)	3.583.715	71.384	78.141	1.027.183	644.480	96.602	1.203.777	398.366	92.946	933.000	6.465.799	425.500
Chețuieile militare (% PIB)	4,3	1	2	2,6	1,5	0,9	0,8	2,4	1,9	3,9	4,06	1,5

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Efective militare (forțe active)	2.185.000	22.823	29.300	352.771	244.324	10.460	230.300	160.280	19.100	1.027.000	1.539.587	16.900
Arme nucleare strategice	180	-	-	300	-	-	-	160	-	2.600	2.126	-
Participarea la instituții și organizații internaționale	AIEA, APEC, ASEAN (partener de dialog), FMI, G-20, OMC, ONU, OSCE, PFP, SCO	AIEA, CE, FMI, G-10, OEC, ONU, OSCE, PFP	CE, Consiliul Arctic, FMI, G-9, OEC, OMC, ONU, OSCE, PFP, UE	BSEC (observator), CE, Consiliul Arctic (observator), FMI, G-20, G-5, G-7, G-8, G-10, NATO, OEC, OMC, ONU, OSCE, UE	BSEC (observator), CE, Consiliul Arctic (observator), FMI, G-20, G-5, G-7, G-8, G-10, NATO, OEC, OMC, ONU, OSCE, UE	CE, FMI, G-20, OMC, ONU, OSCE, PFP, UE	APEC, ASEAN (partener de dialog), CE (observator), FMI, G-20, G-5, G-7, G-8, G-10, OEC, OMC, ONU, OSCE (partener)	CE, Consiliul Arctic (observator), FMI, G-20, G-5, G-7, G-8, G-10, NATO, OEC, OMC, ONU, OSCE, UE	Consiliul Arctic, CE, FMI, G-9, OEC, OMC, ONU, OSCE	CSI, APEC, ASEAN (partener de dialog), BSEC (observator), Consiliul Arctic, FMI, G-20, G-5, G-7, G-8, OEC, OMC, ONU, OSCE	APEC, ASEAN (partener de dialog), BSEC (observator), Consiliul Arctic, FMI, G-9, G-10, OEC, OMC, ONU, OSCE, PFP, UE	Consiliul Arctic, FMI, G-9, G-10, OEC, OMC, ONU, OSCE

Figura nr. 2: Corelații între performanțele interne ale statelor și statutul lor internațional

Source: Fund for Peace, *Failed States Index 2009*, http://www.fundforpeace.org/web/index.php?option=com_content&Task=view&id=99&Itemid=140; UN Security Council, *Membership 2010*, <http://www.un.org/sc/members.asp>; The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2009*, Routledge, UK, January 2009; Federation of American Scientists, Status of World Nuclear Forces, Aprilie 6, 2010, <http://www.fas.org/programs/ssp/nukes/nuclearweapons/milestatus.html>; CIA, *The World Factbook 2010*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>.

Din figura de mai sus se observă că statutul internațional al actorilor statali analizați se corelează cu indicatori cu valori peste medie ai performanțelor interne ale respectivelor state, dar și cu o poziție spre partea finală a „Indexului statelor eșuate” (semnifică faptul că acele state nu îndeplinesc criteriile necesare pentru a fi considerate eșuate). Excepții sunt China și Rusia care, deși se află în prima jumătate a Indexului, sunt considerate mari puteri și sunt membri în Consiliul de Securitate al ONU în special datorită puterii militare semnificative pe care o dețin.

Statutul internațional important se reflectă și în rolul pe care statele analizate îl dețin pe scena internațională. În cele ce urmează, vom demonstra această afirmație prin prezentarea unei statistici referitoare la participarea statelor de mai sus la operațiile de pace sub egida ONU, NATO, UE, OSCE și în coaliții internaționale (Figura nr. 3), dar și a unei statistici cu prezența militară a aceluiași state în alte teritorii (Figura nr. 4), în perioada 2008-2009.

Misiuni 2008-2009	China	Elveția	Finlanda	Franța	Germania	Irlanda	Japonia	Marea Britanie	Norvegia	Rusia	SUA	Suedia
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
OSCE Mission to Georgia		x	x	x	x			x	x	x	x	x
EUFOR Althea		x	x	x	x	x		x	x			x
EUFOR Ciad			x	x	x	x		x		x		x
EUPOL Afghanistan			x	x	x	x		x	x			x
EUMM			x	x	x	x		x				x
EULEX Kosovo		x	x	x	x	x		x	x		x	x
OSCE Spillover Monitor Mission to Skopje			x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
OSCE Presence in Albania			x	x	x			x			x	
OSCE Mission to Bosnia and Herzegovina		x	x	x	x	x		x	x	x	x	x
OSCE Mission to Serbia				x	x	x		x	x		x	x
OMIK		x	x	x	x	x		x	x	x	x	x
MINURCAT			x	x	x	x			x	x	x	x
MINURSO	x			x		x				x		
UNDOF							x					
UNMIK	x	x	x	x	x			x	x	x	x	x
UNTSO	x	x	x	x		x			x	x	x	x
EUSEC DR Congo				x	x			x				x
EUPOL COPPS			x	x	x	x		x	x		x	x
UNFICYP						x		x				
UNMIT	x						x			x		x

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
UNOMIG		x		x	x			x		x	x	x
EUPM		x	x	x	x	x		x	x			x
KFOR		x	x	x	x	x		x	x		x	x
ISAF		x	x	x	x	x		x	x		x	x
UNAMI		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
UNAMA	x		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
UNMIN	x		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
EJUST LEX			x	x	x	x		x				x
UNMEE	x		x	x	x			x	x	x	x	x
Operation Enduring Freedom				x							x	
Operation Iraqi Freedom											x	
Multi-National Force - Iraq								x			x	
NTM-I								x			x	
Active Endeavour					x						x	
Trans-Dniester Peacekeeping Force										x		
OSCE Mission to Moldova			x	x	x			x			x	
MFO				x					x		x	
Maritime Security Operations in the Arabian Gulf and Indian Ocean				x	x			x		x	x	

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Boali				x								
Licorne				x								
Epervier				x								
IMATT					x			x			x	
NNSC		x										x
TOTAL	7	14	23	32	26	21	6	29	20	17	27	26

Figura nr. 3: Participarea marilor puteri la operațiile de pace sub egida ONU, NATO, UE, OSCE și în coaliții internaționale
Sursă: The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2009*, Routledge, Abingdon, UK, January 2009

Stat	Teritoriile în care sunt desfășurate trupe	Total
China	-	0
Elveția	-	0
Finlanda	-	0
Franța	Djibouti, Guiana Franceză, Polinezia Franceză, Indiile de Vest, Gabon, Germania, Martinica, Noua Caledonie, Senegal, Emiratele Arabe Unite	10
Germania	Franța, Italia, Polonia, SUA	4
Irlanda	-	0
Japonia	Kuweit	1
Marea Britanie	Insulele Ascension, Atlanticul de Nord, Atlanticul de Sud, Belgia, Belize, Teritoriile Britanice din Oceanul Indian, Brunei, Canada, Cipru, Insulele Falkland, Germania, Gibraltar, Kenya, Kuweit, Nepal, Olanda, Oman, Qatar, SUA	19
Norvegia	-	0
Rusia	Armenia, Belarus, Georgia, Kazakhstan, Kirghizstan, Republica Moldova/Transnistria, Siria, Tadjikistan, Ucraina	9
SUA	Antigua și Barbuda, Oceanul Atlantic; Australia, Bahrain, Belgia, Teritoriile Britanice din Oceanul Indian, Canada, Columbia, Cuba, Djibouti, Ecuador, El Salvador, Germania, Grecia, Groenlanda, Guam, Honduras, Israel, Italia, Japonia, Republica Coreea, Kuweit, Insulele Marshall, Marea Mediterană, Olanda, Antilele Olandeze, Norvegia, Oceanul Pacific, Portugalia, Qatar, Arabia Saudită, Singapore, Spania, Turcia, Emiratele Arabe Unite, Marea Britanie	36
Suedia	-	0

Figura nr. 4: Desfășurări de trupe ale marilor puteri pe teritoriul altor țări (2008-2009)

Sursă: The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2009*, Routledge, Abingdon, UK, January 2009

Corelând rezultatele analizei anterioare cu acești doi indicatori, putem demonstra existența unei legături puternice între performanțele interne ale actorilor statali, pe de o parte, și statutul și rolul lor internațional, pe de altă parte. Se observă că SUA, Marea Britanie și Franța, care dețin o poziție de putere în sistemul RI, sunt și cei mai activi contributory la securitatea lumii, dar și statele cu cele mai consistente desfășurări de forțe pe teritoriile altor țări.

În acest context, putem afirma că un nivel ridicat al performanțelor interne ale unui stat îi poate asigura un statut internațional importat, de mare putere, dar și un rol complex de generator de securitate.

Capitolul 3 STATUL CA GENERATOR DE INSECURITATE

Capacitatea actorilor statali de a genera securitate este, în prezent, strâns legată de măsura în care aceștia reușesc să eficientizeze procesul de furnizare a bunurilor publice la nivel intern, ce depinde în mare măsură de tipurile de interese naționale specifice statului respectiv. Un punct de plecare ar putea fi constituirea unei tipologii a intereselor unui stat modern, democratic, pe baza domeniilor în care acestea se manifestă: interese economico-ecologice (bunăstarea economică și/sau ecologică pe termen lung a populației) sau interesele politice și/sau de securitate (maximizarea capacității respectivului stat de a răspunde rapid și eficient la orice provocare sau amenințare viitoare)²⁵. Eșecul în realizarea acestor interese duce invariabil la scăderea performanțelor interne și externe. Statele cu astfel de probleme pot fi: state slabe, state care eșuează și state care colapsează. De aici derivă o terminologie vastă, care, de multe ori, este redundantă: state fragile, state eșuate, state periculoase, state în deconstrucție²⁶, state colapsate etc.

²⁵ Sanders, David, *Relațiile internaționale: neorealism și neoliberalism*, în „Manual de știință politică”, coord.: Robert E. Goodin și Hans-Dieter Klingemann, Ed. Polirom, Iași, 2005, pp. 375-389.

²⁶ Conceptul de „stat în deconstrucție” nu se referă strict la deconstructivismul anilor '60-'80 promovată de Jaques Derrida, ci face trimitere la noile războaie ce aproape generează procesul invers prin care statele moderne au fost construite (scăderea veniturilor, creșterea corupției, privatizarea securității și a violenței, scăderea legitimității etc.). A se vedea Farrar, J.J., *Back to the Future: Predicting the International System*, în “The Brown Journal of World Affairs”, Summer/Fall 1999, Volume VI, Issue 2, pp. 239-250.

3.1. State slabe, state eșuate, state în colaps

Statele slabe sunt definite drept acele state care nu au capacitatea de a furniza sau nu doresc să furnizeze unele dintre bunurile politice fundamentale asociate statalității: securitate fizică, instituții politice legitime, management economic și bunăstare socială²⁷. Ele au devenit un subiect la modă în RI începând cu a doua parte a anilor '90, fiind privite ca o epidemie a sistemului internațional, ale cărei simptome, născute prin combinarea unei largi varietăți de factori, lăsate netratate, ar putea contribui la propagarea instabilității în regiuni vaste ale lumii. Cel mai des vehiculat scenariu era cel în care violențele dintr-un stat slab ar lua amploare afectând și statele vecine, iar comunitatea internațională ar fi nevoită să intervină²⁸. Acest scenariu a devenit realitate în cazul destrămării Iugoslaviei și în cel al intervențiilor militare în Orientul Apropiat.

Problema slăbiciunii statului nu este doar una de capacitate, ci și de voință. Distingând între aceste două elemente, pot fi identificate patru tipuri de state:

1. state cu performanțe relativ bune: Senegal, Honduras;
2. state slabe din punct de vedere al capacității, dar au voința de a furniza bunurile politice fundamentale: Mozambic, Timorul de Est;
3. state care au mijloace, dar nu au voință, fiind corupte sau represive: Burma, Zimbabwe;
4. state care nu au nici capacitatea, nici voința de a realiza funcțiile de bază ale statalității: Haiti, Sudan²⁹.

²⁷ Patrick, Stewart, *Weak States and Global Threats: Fact or Fiction?*, în „The Washington Quarterly”, No. 29:2, Spring 2006, pp. 27-53.

²⁸ Closson, Stacy R., *The Nexus of the Weak State and International Security: It All Depends on the Location of Sovereignty*, Paper presented at the British International Studies Association, 2006 Annual Conference, University of Cork, Ireland, p. 2.

²⁹ Patrick, Stewart, *op. cit.*, 2006, p. 29.

În comparație cu alte țări în curs de dezvoltare, există posibilitatea ca statele slabe să fie mai grav afectate de creșterea lentă sau nulă a economiei și să fie foarte departe de atingerea Scopurilor de Dezvoltare ale Mileniului, stabilite de ONU în anul 2000 cu orizont 2015. În cele mai multe cazuri, cetățenii acestor state slabe sunt săraci și subdezvoltați, suferă de boli cronice și au o speranță de viață scăzută, sunt privați de accesul la educație și servicii de sănătate fundamentale, sunt victime ale discriminării de gen și nu au acces la tehnologia modernă.

Cauzele slăbiciunii diferă de la stat la stat. Este evident că sărăcia erodează capacitatea statului prin degradarea capitalului uman, împiedicarea dezvoltării instituțiilor și piețelor eficiente, crearea unui mediu favorabil guvernării corupte, alimentarea conflictelor. Deși sărăcia accentuează slăbiciunea statului, slăbiciunea este o consecință și a deficitului altor capacități: lipsa de legitimitate politică, lipsa de competență în guvernarea economică și în asigurarea serviciilor esențiale către populație, dar și prin absența securității evidențiată prin prezența conflictului și a instabilității. Fiecare dintre aceste probleme de capacitate poate, la rândul ei, să exacerbeze sărăcia (Figura nr. 5)³⁰.

³⁰ Brainard, Lael; Derek Chollet (Eds.), *Too Poor for Peace? Global Poverty, Conflict, and Security in the 21st Century*, The Brookings Institution, Washington, 2007, p. 34.

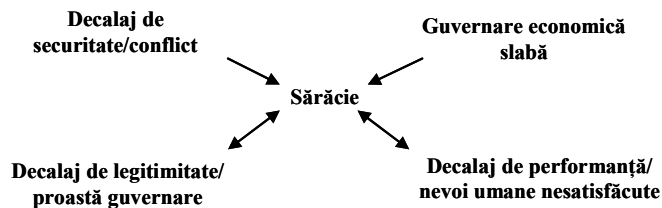

Figura nr. 5 : Deficitul de capacitate a statului³¹

Experții Institutului Brookings clasifică statele slabe în patru categorii:

1. autocrații;
2. țări conflictuale;
3. țări în tranziție de la conflict la autocrație;
4. democrații fragile, tinere, care par a fi pe drumul către securitate și dezvoltare susținută³².

Această clasificare ia în calcul și evoluția/involuția unui stat dintr-o categorie în alta, însă multe dintre statele lumii se află între aceste categorii. În Figura nr. 6 sunt reprezentate grafic diferențele dintre statele slabe, sursele acestora, precum și direcțiile în care pot evolua până în stadiu de stat capabil, adică de stat care nu mai îndeplinește criteriile prin care este definit ca slab.

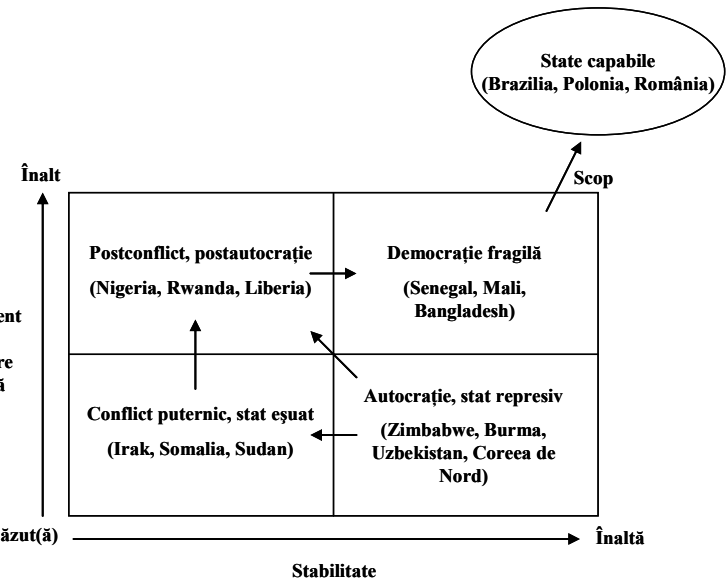

Figura nr. 6: Diferențe semnificative între statele slabe³³

Se observă că tipologia statelor slabe propusă de experții Institutului Brookings include și celelalte categorii de state - eșuate și colapsate -, ce sunt considerate de către alți autori etape distincte ale involuției unui stat.

În viziunea Băncii Mondiale, statele slabe sunt denumite *state fragile*, inițial *țări sub presiune cu venituri mici* (LICUS – Low-income Countries under Stress). Acestea sunt caracterizate prin politici, instituții și guvernare slabe și sunt clasificate pe baza a două criterii economice: venitul pe cap de locuitor, conform standardelor Asociației pentru Dezvoltare Internațională, și gradul de performanță, conform rating-ului CPIA (Country Policy and Institutional Assessment)³⁴. Conform acestor criterii, se poate vorbi despre:

³¹ Ibidem, p. 35.

³² Idem.

³³ Brainard, Lael, *op. cit.*, 2006, p. 37.

³⁴ Rating-ul CPIA evaluează calitatea cadrului politic și instituțional al unei țări, la un moment dat. „Calitatea” se referă la cât de important este acest

- state fragile „în esență”: Angola, Burundi, Cambodgia, Congo, Republica Democrată Congo, Eritreea, Kosovo (teritoriu), Sudan;
- state fragile „sever”: Afganistan, Republica Centrafricană;
- state „marginale”: Liberia, Myanmar, Somalia, Zimbabwe.

În ceea ce privește *eșecul*, acesta este înregistrat atunci când statul respectiv nu poate furniza decât o cantitate foarte limitată de bunuri politice esențiale. Aceste state își pierd treptat rolul de generatori principali de bunuri politice în favoarea unor actori nonstatali sau chiar a unor „lorzi ai războiului”. Astfel, un stat eșuat este o formă de organizare politică lipsită de conținut care nu este capabilă sau nu dorește să își îndeplinească obligațiile fundamentale ce-i revin ca stat național în lumea contemporană. Într-un asemenea stat, instituțiile sunt defectuoase, dezbateră democratică este absentă, juridicul este derivat din executiv și nu independent, cetățenii știu că nu se pot baza pe sistemul judiciar, birocrăția și-a pierdut simțul responsabilității profesionale și este un factor al oprimirii cetățenilor. Robert Rotberg identifică și alte caracteristici ale statului eșuat:

cadru în reducerea sărăciei, creșterea susținută și folosirea eficientă a fondurilor pentru asistență. Banca Mondială folosește în aceste evaluări patru seturi de criterii: management economic (management macroeconomic, politică fiscală, politică de creditare), politici structurale (comerț, sector financiar, mediu regulator pentru afaceri), politici de includere/echitate socială (egalitate de gen, folosire echitabilă a resurselor publice, creare de resurse umane, protecție socială și drept la muncă, politici și instituții pentru sustenabilitate ecologică) și management al sectorului public și instituții (drepturi de proprietate și guvernare bazată pe norme, calitate a managementului bugetar și financiar, mobilizarea eficientă a veniturilor, calitatea administrației publice, transparență și corupție în sectorul public).

- distrugerea infrastructurii: linii telefonice și transport ineficiente, rezerve de apă potabilă secătuite, întreruperi în furnizarea curentului electric, facilități educaționale și medicale degradate;
- creșterea analfabetismului;
- mărirea ratei mortalității infantile;
- creșterea sărăciei;
- adâncirea prăpăstiei dintre bogați și săraci;
- extinderea corupției;
- imposibilitatea de a proiecta puterea în afara limitelor capitalei administrative și de a controla periferiile naționale;
- mărirea ratei criminalității;
- creșterea nivelului de insecuritate³⁵.

Problema statelor eșuate rămâne, totuși, cea a politicilor eficiente pe termen lung. Lipsa lor favorizează apariția conflictelor. Conform lui Rotberg, în statul eșuat se înregistrează un grad ridicat de tensiune internă, conflict profund și contestarea puterii de către diverse facțiuni, iar forțele militare guvernamentale sunt puse față în față cu grupări înarmate conduse de unul sau mai mulți pretendenți la putere³⁶. Aceste state favorizează instabilitatea regională, un exemplu fiind patruleterul conflictual Sierra Leone – Liberia – Guineea – Coasta de Fildeș. În acest sens, comunitatea internațională pune problema analizei cost-beneficiu, considerând că este mult mai avantajoasă prevenirea eșecului unui stat decât intervenția post conflict. Totuși, situații precum cele din Afganistan sau Irak demonstrează că este deosebit de dificil să eviți eșecul, chiar și pentru o organizație de anvergura Națiunilor Unite.

³⁵ Rotberg, Robert I., *Nation-State Failure: A Recurring Phenomenon?*, NIC 2020 Project, 2003, pp. 3-4.

³⁶ Rotberg, Robert I. (ed.), *When States Fail: Causes and Consequences*, Princeton University Press, 2003, p. 5.

În analiza sistemului internațional se operează și cu conceptul de *colaps al statului* și cu trei premise de bază. Prima se referă la prăbușirea instituțională. William Zartman definește colapsul statului drept o situație în care structura, autoritatea (puterea legitimă), legea și ordinea politică au fost distruse și trebuie să fie reconstruite într-o formă veche sau nouă³⁷. Dacă luăm în considerare această definiție, colapsul statului reprezintă, în primul rând, colapsul guvernului. În acest caz, atât cauza, cât și remediul sunt legate mai degrabă de structurile socio-politice decât de stat în sine, iar intervenția post-colaps este esențială. Cea de-a doua premisă pe care se construiește teoria referitoare la colapsul statului este aceea că prăbușirea instituțională este, în general, legată de prăbușirea societății, aspecte adesea privite ca două fețe ale aceleiași monede³⁸. Motivul principal este acela că, într-o societate slabă, există o instabilitate generală ce alimentează lipsurile instituționale și slăbește structurile guvernamentale. Este vorba aici despre existența unei fracturi în principiile bunei guvernări. Astfel, organizarea și alocarea bunurilor politice devin victimele „lorzilor războiului” și liderilor de grupări mafioate, care, adesea, fac apel la elementele etnice ca sursă de identitate și control, în absența unui contract social care să lege cetățenii de stat. Cea de-a treia premisă este existența unei legături evidente între colapsul unui stat și conflictul armat. Țări precum Somalia și Republica Democrată Congo sunt adesea descrise ca exemple extreme ale luptei hobbes-iene a tuturor împotriva tuturor³⁹. În aceste cazuri, agenții statali naționali sunt incapabili să recâștige monopolul asupra mijloacelor forței, iar bunăstarea și

³⁷ Zartman, William, *Collapsed States: The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority*, Boulder, Lynne Rienner, 1995, apud Raeymaekers, Timothy, *Collapse or Order? Questioning State Collapse in Africa*, Households in Conflict Network Working Paper 10, Brighton, 2005, p. 4.

³⁸ Idem.

³⁹ Raeymaekers, Timothy, *op. cit.*, 2005, p. 5.

securitatea sunt fragmentate gradual între un anumit număr de părți conflictuale care încep să acționeze pe cont propriu. Rezultatul imediat constă adesea în creșterea în amploare a violenței armate și în pierderea spațiului economic și politic în favoarea actorilor nonstatali (rebeli, militanți etc.) care se nasc din lipsa de autoritate provocată de guvernul colapsat. Acești actori, în căutarea de avantaje economice și în absența unui cadru care să reglementeze viața în societate, dezvoltă o serie de alianțe lucrative afiliate unor jucători externi (sindicate transnaționale ale crimei, armate ale statelor vecine), ce furnizează resursele necesare continuării conflictului.

În viziunea lui Robert Dorff, expert în securitate internațională la Institutul de Studii Strategice din SUA, slăbirea statului, eșecul statului și colapsul statului sunt părți ale unui continuum în care un anumit stadiu al eșecului conduce automat la altul. În timp ce diferența dintre aceste stadii este, în principal, una de grad, punctul lor comun este acela că toate au origine comună, anume prăbușirea generală a corpusului de reguli formale și informale ce guvernează o societate, însoțită de dispariția autorității formale sau a sursei sale⁴⁰. În opinia noastră, nu numai originea este comună, ci și multe dintre caracteristicile fiecărei categorii de state, după cum vom arăta în cele ce urmează prin focalizarea analizei pe dimensiunea instituțională a statului, însă fără a o ignora pe cea națională.

3.2. Influența negativă a statului asupra securității

Slăbiciunea, eșecul sau colapsul statului sunt stabilite în funcție de trei elemente interrelaționate, cuprinzând standarde occidentale de dezvoltare: guvernarea, economia și securitatea.

Guvernarea este, în același timp, cauză și consecință a eșecului în sfera economică și a insecurității. Francis Fukuyama

⁴⁰ Dorff, Robert, *Democratization and Failed States: The Challenge of Ungovernability*, în „Parameters”, Summer 1996, pp. 17-31, apud Raeymaekers, Timothy, *op. cit.*, 2005, p. 5.

afirma că lipsa capacității statului în țările sărace a ajuns să bântuie lumea dezvoltată după sfârșitul Războiului Rece, în anii '90, colapsul sau slăbiciunea unor state provocând deja dezastre umanitare majore în Somalia, Haiti, Cambodgia, Bosnia și Herțegovina, Kosovo⁴¹ etc. Momentul 11 septembrie 2001 și evenimentele ulterioare au demonstrat că situația din statele slabe trebuie să preocupe întreaga comunitate internațională, ca provocare de importanță strategică.

Fukuyama pornește de la premisa că în secolul XX, politica a fost masiv influențată de controversele privitoare la dimensiunile și puterile adecvate pentru state⁴². Corelând-o cu afirmația analistului conform căreia reducerea dimensiunilor sectorului de stat a fost tema dominantă a politicii mai ales în ceea ce privește „sectoarele de stat atotcuprinzătoare ale lumii comuniste”⁴³, dar și cu cele mai noi tendințe intervenționiste ce se manifestă în economia mondială, suntem îndreptățiți să ne întrebăm dacă nu cumva acest discurs în favoarea reducerii rolului statului în viața socială, deși menit să introducă o nouă ordine mondială, a fost sortit eșecului deoarece, în cele mai multe cazuri, problema reducerii ponderii statului a surclasat-o pe cea a reconstrucției lui. Fukuyama remarcă faptul că reforma de liberalizare a eșuat în anumite țări, absența cadrului instituțional adecvat dăunându-le mai mult decât le-ar fi dăunat lipsa reformei.

Modelul de analiză a statului propus de politologul american se bazează pe distincția între *anvergura activităților statului* și *forța puterii statului*⁴⁴. Primul element se referă la diferitele funcțiuni și scopuri asumate de guverne, în timp ce, cel de-al doilea reflectă posibilitatea statului de a planifica și

⁴¹ Fukuyama, Francis, *Construcția statelor. Ordinea mondială în secolul XXI*, Ed. Antet, București, 2004, p. 6.

⁴² Ibidem, p. 10.

⁴³ Ibidem, p. 12.

⁴⁴ Ibidem, p. 14.

executa politici și de a aplica legile corect și transparent. Preluând funcțiile statului din Raportul de Dezvoltare Mondială din 1997 al Băncii Mondiale, Fukuyama construiește o matrice a stărilor (Figura nr. 7), în care axa X reprezintă gama funcțiilor statului, iar axa Y forța instituțiilor statului.

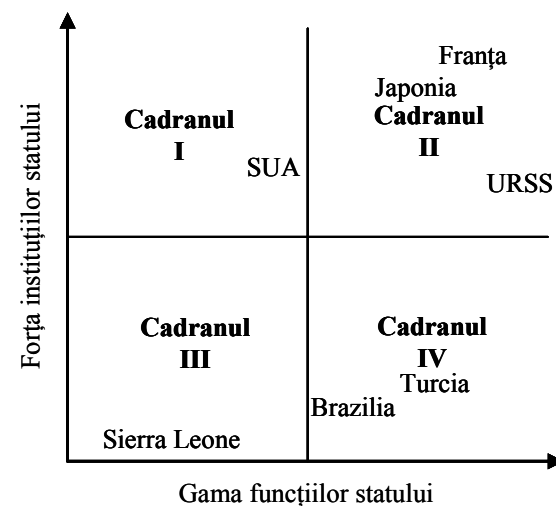

Figura nr. 7: Matricea stărilor⁴⁵

Gama funcțiilor statului cuprinde, conform Raportului Băncii Mondiale, trei tipuri de funcții generale:

- funcții minimale (plasate începând de la punctul de origine al axei X): oferirea bunurilor publice pure; apărare, lege și ordine; drepturi de proprietate; management macroeconomic; sănătate publică; ameliorarea echității; protejarea săracilor;
- funcții intermediare: abordarea elementelor externe; învățământ; protecția mediului; reglementarea

⁴⁵ Ibidem, pp. 19-20.

monopolurilor; asigurări, reglementări financiare; asigurări sociale;

- funcții activiste (plasate departe de originea axei X): politică industrială, redistribuirea averii.

Pe axa Y este plasată forța instituțiilor statului, ce reprezintă capacitatea:

- de a formula și îndeplini politici;
- de a concepe și aplica legi;
- de a administra eficient și cu un minimum de birocrație;
- de a controla mita, corupția și traficul de influență;
- de a menține un înalt nivel de transparență și responsabilitate în instituțiile guvernului;
- de a aplica legile⁴⁶.

Observăm că definiția dată de către Fukuyama forței instituționale a statului este similară cu cea a conceptului de *bună guvernare*, introdus în strategiile de securitate națională de la începutul anilor '90, asupra căruia vom reveni.

Matricea propusă de politologul american este împărțită în patru cadrane, reflectând atât nivelul de dezvoltare a statului, cât și o proiecție asupra dezvoltării sale economice. Astfel, dacă un stat se deplasează prea mult spre originea axei și nu reușește să realizeze funcțiile minime, cum ar fi protecția dreptului de proprietate, va avea probleme în dezvoltarea sa economică. Un asemenea caz este Sierra Leone, aflată pe locul 215, din cele 227 de state analizate de experții CIA, în ceea ce privește produsul intern brut pe cap de locuitor⁴⁷. Sierra Leone reprezintă tipul de stat fragil, sprijinit în dezvoltarea sa de forțe militare și civile internaționale (în special ONU și Marea Britanie). Cei aproape 12 ani de război civil (1991-2002) au

⁴⁶ Ibidem, pp. 15-16.

⁴⁷ CIA – The World Factbook 2010, *Country Comparisons:- GDP - per capita (PPP)*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2004rank.html>.

lăsat urme adânci în dezvoltarea capacității instituționale a statului, guvernul fiind aproape în întregime dependent de donațiile organizațiilor internaționale pentru a furniza populației serviciile de bază, în ciuda unei dezvoltări surprinzătoare a sectoarelor agricol și minier.

În ceea ce privește plasarea unui stat cât mai departe de originea axelor, putem vorbi despre două cazuri, anume SUA, Franța și Japonia sau Brazilia și Turcia. SUA, afirmă politologul, au un stat mai puțin extensiv decât Franța, neîncercând să administreze tranzițiile sectoriale prin alocarea de credite precum Japonia. În același timp, nici nu au pompat mari procente din PIB către sectoarele de stat și nu au coordonat industrii naționalizate, precum Brazilia și Turcia.

Deși la momentul publicării cărții lui Fukuyama nu exista îndoială că analiza sa era acurată, situația din momentul de față conduce la reanalizarea plasării acestor state în matricea statalității, deoarece criza economică mondială a determinat statele să recapitalizeze sau să naționalizeze parțial sau total anumite bănci și să configureze și să aplice planuri ample de asistență financiară pentru diverse societăți private. Acesta este și cazul SUA, acțiunile statului determinând replasarea sa mai aproape de originea axei X a gamei funcțiilor.

Reorientarea statelor spre un nou tip de politici în funcție de contextul economico-financiar și social impus de criza mondială aduce în discuție problema guvernării. Conform specialiștilor Băncii Mondiale, guvernarea este definită ca tradiții și instituții prin care este exercitată autoritatea într-o țară⁴⁸. Aceasta include: procesul prin care guvernele sunt alese, monitorizate și înlocuite; capacitatea guvernului de a formula și implementa eficient politici; respectul cetățenilor și al statului

⁴⁸ Kaufmann, Daniel; Aart Kraay; Massimo Mastruzzi, *Governance Matters VII: Aggregate and Individual Governance Indicators 1996-2008*, The Development Research Group Macroeconomics and Growth Team & World Bank Institute Global Governance Program, 2009.

pentru instituțiile care guvernează integrarea economică și socială dintre ei. Banca Mondială a stabilit șase dimensiuni ale guvernării, ce corespund acestei definiții:

1. vizibilitate și responsabilitate – măsoară respectarea drepturilor politice, civile și umane;
2. stabilitate politică și absența violenței – măsoară posibilitatea declanșării unor manifestări violente, inclusiv terorism și schimbări în guvernare;
3. eficiența guvernării – măsoară competența administrației și calitatea serviciilor publice;
4. calitatea procesului normativ – măsoară incidența politicilor de piață neprietenoase;
5. domnia legii – măsoară nivelul respectării legii, dar și posibilitatea declanșării unor acțiuni violente/criminale;
6. controlul corupției – măsoară exercițiul public al puterii în scopuri private, inclusiv mita și corupția la nivel înalt.

Metodologia de analiză a Băncii Mondiale permite evaluarea calității guvernării unei țări atât în timp, cât și în comparație cu alte țări. Din analiza datelor existente reiese faptul că trei dintre cele mai uzitate premise în studiul sistemului internațional sunt înșelătoare:

1. „Guvernarea nu poate fi măsurată, cel puțin nu cu instrumente precise” – analizele Băncii Mondiale dovedesc faptul că guvernarea poate fi măsurată prin indicatori transparenți, ce iau în calcul gradul de imprecizie al datelor.

2. „Țările industrializate sunt bine guvernate, în timp ce țările în curs de dezvoltare sunt afectate de proasta guvernare” – de fapt, datele puse la dispoziție dovedesc că un număr de economii emergente, cum ar fi Slovenia, Chile, Botswana, Estonia, Uruguay, Costa Rica, Republica Cehă, Lituania și Letonia, au scoruri mai mari pentru indicatorii

„domnia legii” și „controlul corupției” decât țări industrializate, precum Grecia și Italia.

3. „Progresul semnificativ în îmbunătățirea guvernării și în controlul corupției nu pot fi înregistrate în timp scurt” – capacitatea de a măsura și monitoriza progresul dimensiunilor-cheie ale guvernării a permis reformatorilor guvernamentali și societății civile să forțeze aplicarea unor măsuri destinate îmbunătățirii calității guvernării în multe țări. În perioada 1998-2008, cel puțin o treime din cele peste 200 de țări analizate au înregistrat modificări semnificative la cel puțin unul dintre indicatorii urmăriți. Chiar și pe o perioadă mult mai scurtă, 2002-2008, una din zece țări a obținut progrese în ceea ce privește guvernarea.

La polul opus al evoluției indicatorilor guvernării se află Somalia, unde, în perioada 1998-2008, din cei șase indicatori, cinci s-au agravat: stabilitatea politică și absența violenței, eficiența guvernării, calitatea procesului normativ, domnia legii și controlul corupției (Figura nr. 8).

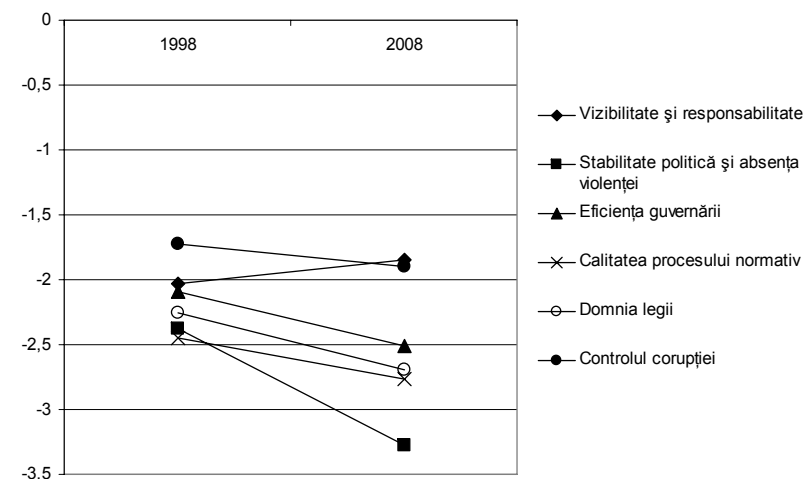

Figura nr. 8: Schimbări semnificative în estimările referitoare la indicatorii guvernării între anii 1998 și 2008, Somalia

Din anul 1991, Somalia este considerat un stat fragil, în termenii Băncii Mondiale, sau tipic eşuat⁴⁹. Aici, încercările de a crea cadrul necesar unei tranziții a eşuat de fiecare dată. Guvernul Federal de Tranziție, creat în anul 2004, nu a reușit să creeze un guvern real și funcțional, iar fostul lider al regiunii semiautonomie Puntland, Abdillahi Yusuf, a marginalizat o mare parte din populație și a exacerbat diviziunile existente în societate. Intervenția organizațiilor internaționale, în special a ONU, nu a reușit să rezolve problemele cu care se confruntă țara africană.

Este evidentă relația dintre guvernare și economie, dar nu în sensul premiselor contestate de datele Băncii Mondiale. Statele cu o guvernare slabă, în cele mai multe cazuri, nu reușesc să întrunească precondițiile pentru aplicarea modelelor standard de dezvoltare economică. În general, acest tip de state sunt caracterizate de un grad ridicat de violență internă ce face și mai dificilă ajutorarea lor. Cele mai grave situații se înregistrează în statele eşuate, unde eroziunea capacității statului a atins cote înalte, perspectivele economice sunt negative, iar posibilitatea apariției unui conflict violent este foarte mare.

3.3. Corelații între performanțele interne ale statelor și statutul și rolul lor internațional

Urmărind pașii analizei realizate în cazul actorilor statali cu rol de generator de securitate, ne vom opri asupra poziției în „Indexul statelor eşuate” și asupra indicatorilor performanțelor interne pentru statele considerate a face parte din cele trei categorii enunțate anterior în acest capitol (state slabe, state eşuate și state în colaps).

⁴⁹ Collier, Paul; V.L. Elliott; Havard Hegre; Anke Hoeffler; Marta Reynal-Querol; Nicolas Sambanis, *Breaking the Conflict Trap: Civil War and Development Policy*, World Bank and Oxford University Press, Washington, 2003.

În statisticile Fondului pentru Pace, Somalia se află pe primul loc la cinci din cei doisprezece indicatori propuși, obținând valoare maximă⁵⁰. Este urmată de Zimbabwe, Sudan, Ciad și Rep. Democrată Congo, care au scoruri slabe și în ceea ce privește indicatorii guvernării (Figurile nr. 9 și nr. 10).

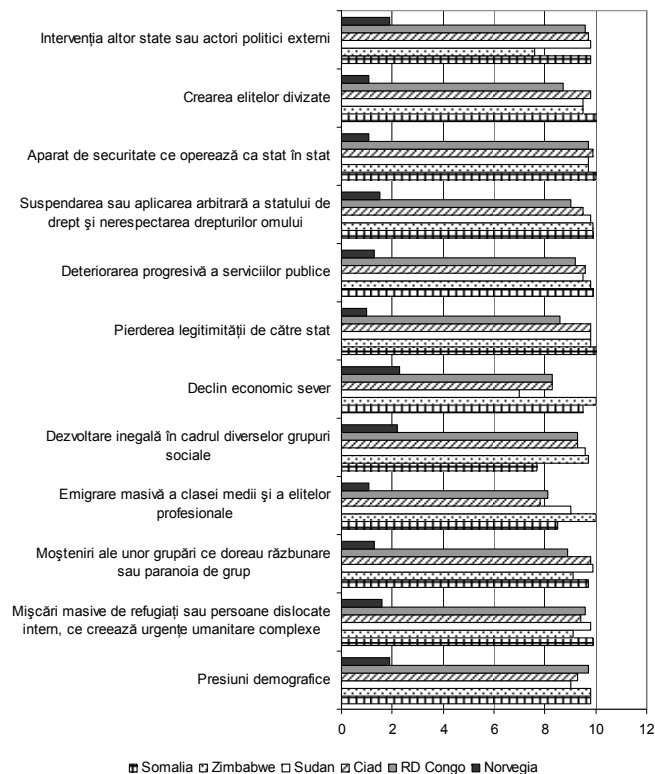

Figura nr. 9: Statele cu cele mai mari valori ale indicatorilor în „Indexul statelor eşuate”, în comparație cu Norvegia, care a obținut cele mai mici valori, 2008⁵¹

⁵⁰ În „Indexul statelor eşuate”, valorile mari semnifică faptul că statul respectiv are caracteristicile unui stat eşuat, în timp ce valorile mici, apropiate de 0, semnifică absența acestor caracteristici.

⁵¹ Conform datelor puse la dispoziție de către Fondul pentru Pace, ediția electronică 2009, <http://www.fundforpeace.org/web/index.php?option=>

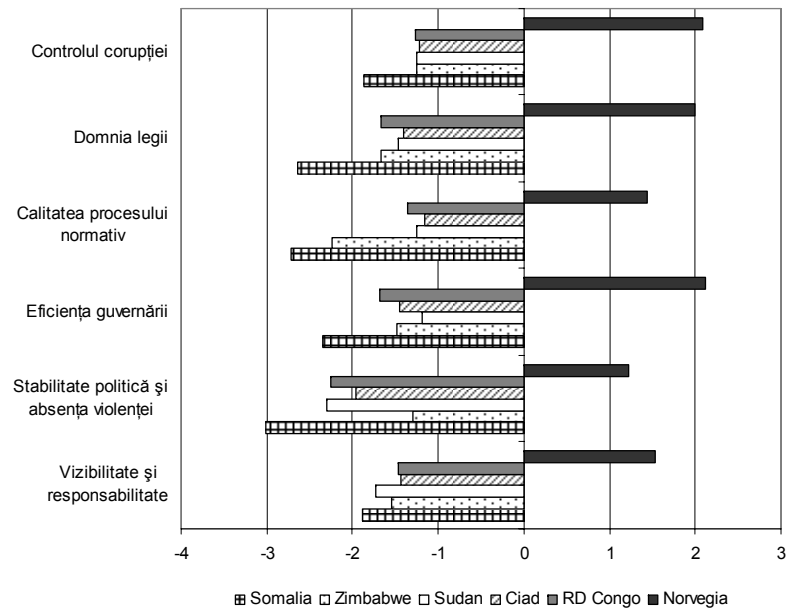

Figura nr. 10: Statele cu cele mai mici valori ale indicatorilor guvernării, în comparație cu Norvegia, una dintre țările care au obținut cele mai mari valori, 2008⁵²

De altfel, aceste cinci state înregistrează valori scăzute și în cazul indicatorilor performanței interne, prezentați în Capitolul 2 (Figura nr. 2). Această stare se reflectă și în statutul și rolul lor internațional (Figura nr. 11).

com_content&Task=view&id=99&Itemid=140.

⁵² Conform datelor puse la dispoziție de către Banca Mondială, în baza de date *Governance Matters 2009. Worldwide Governance Indicators, 1996-2008*.

State	Somalia	Zimbabwe	Sudan	Ciad	RD Congo
Indicatori	1	2	3	4	5
Poziția în ISE (poziția 1 semnifică eșecul statului respectiv)	1	2	3	4	5
Suprafața (km ²)	637.657	390.757	2.505.813	1.284.000	2.344.858
Nr. populație (locuitori)	9.832.017	11.392.629	41.087.825	10.329.208	68.692.542
Cheltuieli educație (% PIB)	-	4,6	6	1,9	-
PIB (mld. dolari)	5,731	0,332	92,81	16,26	21,33
Rata șomajului (%)	-	95	18,7	-	-
Consumul intern electricitate (mld. kWh/an)	0,26	10,89	3,438	0,093	5,997
Consumul intern petrol (mil. barili/zi)	0,005	0,13	0,086	0,001	0,011
Consumul intern gaze naturale (mld. m ³ /an)	0	0	0	0	0
Rezerva de valută și aur (mld. dolari)	-	0,11	0,77	0,8	0,89
Datoria externă (mld. dolari)	3	5,821	36,27	1,6	10
Investițiile străine în țară (mld. dolari)	-	-	-	-	-
Investițiile peste hotare (mld. dolari)	-	-	-	-	-
Nr. liniilor telefonice în folosință (mil.)	0,1	0,34	0,36	0,013	0,037

0	1	2	3	4	5
Nr. telefoanelor mobile în folosință (mil.)	0,63	1,65	11	1	9,26
Nr. utilizatorilor de Internet (mil.)	0,1	1,4	4,2	0,13	0,29
Nr. aeroporturi	59	215	121	54	194
Lungimea totală a căilor ferate (km)	-	3.077	5.978	33.400	4.007
Lungimea totală a șoselelor (km)	22.100	97.267	11.900	-	153.497
Cheltuielile militare (% PIB)	0,9	3,8	3	4,2	2,5
Efective militare (forțe active)	2.000 (guvernamentale)	29.000	109.300	25.350	195.000
Arme nucleare strategice	-	-	-	-	-
Participarea la instituții și organizații internaționale	ONU, UA, G-77, Liga Statelor Arabe, FMI, OIM, Interpol, OMS	ONU, UA, G-77, G-15, FMI, OIM, Interpol, OMS, OMC	ONU, FMI, OIM, Interpol, OMS	ONU, UA, G-77, Liga Statelor Arabe, FMI, OIM, Interpol, OMS, OMC (observator)	ONU, UA, G-24, G-77, FMI, OIM, Interpol, OMS, OMC

Figura nr. 11: Corelații între performanțele interne ale statelor și statutul lor internațional

Surse: Fund for Peace, *Failed States Index 2009*, http://www.fundforpeace.org/web/index.php?option=com_content&Task=view&id=99&Itemid=140, UN Security Council, *Membership 2010*, <http://www.un.org/sc/members.asp>; The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2009*, Routledge, Abingdon, UK, January 2009; Federation of American Scientists, *Status of World Nuclear Forces*, Aprilie 6, 2010, <http://www.fas.org/programs/ssp/nukes/nuclearweapons/nukestatus.html>.

Slăbiciunea, eșecul sau colapsul statelor analizate, nefiind doar o problemă națională, ci și una a întregii lumi (dovadă este intervenția actorilor internaționali în toate cele cinci țări – Figura nr. 12), se poate afirma că acești actori statali dețin pe scena internațională rolul de generator de insecuritate.

În cazul Zimbabwe, intervenția nu a fost militară, în timp ce, în celelalte patru țări, atât ONU, cât și NATO și UE au intervenit cu operații de pace sau cu sprijin pentru alte organizații, precum Uniunea Africană (UA).

Stat	ONU	NATO	UE
Somalia	UNSOM I (1992-1993) UNSOM II (1993-1995)	Sprijin pentru misiunea UA – AMISOM (2007-2009)	EUNAVFOR (2008-prezent)
Sudan	UNMIS (2005 - prezent) UNAMID (2007- prezent)	Sprijin pentru misiunea UA – AMIS (2005-2007)	Sprijin pentru misiunea UA – AMIS (2005-2007)
Ciad	MINURCAT (2007-prezent) UNASOG (1994)	-	EUFOR TCHAD/RCA (2008-2009)
R.D. Congo	MONUC (1999 – prezent)	-	ARTEMIS (2003) EUPOL Kinshasa (2005-2007) EUSEC RD Congo (2005-prezent) EUFOR RD Congo (2006) EUPOL RD Congo (2007-prezent)

Figura nr. 12: Operații de pace ale ONU, NATO și UE în state fragile sau eșuate

Așadar, întrucât eșecul unui stat poate constitui o sursă de insecuritate pentru o regiune și, extrapolând, pentru cea mai mare parte a globului, organizațiile internaționale au fost preocupate de dezvoltarea unor mijloace și instrumente care să

refacă statul respectiv, adresându-se domeniilor în care acesta a dat greș.

Intervențiile de acest tip au evoluat de la acțiunile din timpul Războiului Rece, când trupele ONU erau desfășurate pentru a separa combatanții, demilitariza anumite zone și monitoriza acordurile de încetare a focului, la refacerea societăților divizate, dezarmarea părților în conflict, demobilizarea foștilor combatanți, organizarea alegerilor, instalarea unor guverne reprezentative, promovarea reformelor democratice și a creșterii economice. Unele dintre aceste operații au reprezentat un real succes, în ciuda dezbatelor aprinse pe care le-au născut, intervențiile militare dovedindu-se a fi cele mai eficiente mijloace de prevenire a eșecului unor state și de întoarcere a societăților respective la conflict. În literatura americană, aceste operații se numesc operații de construcție a națiunii (*nation-building operations*) și implică folosirea forței militare ca parte a unui efort mai larg de promovare a reformelor economice și politice, ce are drept obiectiv tranziția unei societăți dintr-o stare conflictuală într-una de pace internă și de relații bune cu vecinii săi⁵³. Obiectivul principal al unei operații de construcție a națiunii nu este de a transforma o societate săracă într-una bogată sau o autocrație într-o democrație, ci de a aduce pacea în societățile conflictuale. Este evident că reformele politice și dezvoltarea economică sunt esențiale pentru atingerea acestui obiectiv, însă este nevoie de un cadru mai cuprinzător. Astfel, operațiile de acest tip se adresează nevoilor de bază ale unui stat, de a căror satisfacere depinde eșecul sau succesul statului respectiv în perioada imediat următoare. Conform specialiștilor de la RAND, este necesar ca o operație de construcție a națiunii să fie centrată pe următoarele sarcini:

⁵³ Dobbins, James; Seth G. Jones; Keith Crane; Beth Cole Degrasse, *The Beginner's Guide to Nation-Building*, RAND Corporation, Santa Monica, 2007, p. xvii.

- securitate: operații de pace, impunerea legii, domnia legii, reforma sectorului de securitate;
- ajutor umanitar: întoarcerea refugiaților și răspunsul la eventuala declanșare a unei epidemii, furnizarea de adăpost;
- guvernare: reluarea furnizării de servicii publice și refacerea administrației publice;
- stabilizare economică: stabilizarea monedei naționale, instituirea unui cadru de reglementare a reluurii schimburilor comerciale naționale și internaționale;
- democratizare: construirea partidelor politice, a presei libere, a societății civile, a cadrului legal și constituțional pentru alegeri libere;
- dezvoltare: favorizarea creșterii economice, reducerea sărăciei, îmbunătățirea infrastructurii⁵⁴.

Dacă acestea sunt măsurile luate de comunitatea internațională pentru refacerea unui stat ce a trecut printr-un conflict armat, atunci care sunt măsurile ce vor fi luate în cazul unui eșec „pașnic” al acestuia? Nu este absolut necesar ca eșecul statului să conducă la declanșarea unor conflicte violente ce necesită intervenție militară. În acest caz, organizațiile internaționale au la dispoziție o serie de instrumente, precum sancțiunile și embargourile, prin care pot determina o schimbare de atitudine a guvernanților care nu au voința de a furniza bunurile politice, sau fondurile de ajutorare umanitară multilaterală, atunci când guvernanții nu au capacitatea de a furniza același tip de bunuri.

În ansamblu, atât prevenirea situațiilor de eșec sau colaps ce pot duce la declanșarea unui conflict armat, cât și stabilizarea post-conflict, pot fi proiectate în funcție de trei elemente:

- cauzele fragilității/eșecului/colapsului statului în termeni de consecințe umanitare ale eșecului în dezvoltare și, la

⁵⁴ Ibidem, p. xxiii.

nivel guvernamental, în termeni de probleme induse de către șocurile economice externe statelor care nu au nici capacitatea instituțională, nici voința de a se adapta schimbărilor din mediul internațional;

- obligația statului de a funcționa dacă problemele umane și vulnerabilitățile sistemice au fost reduse;

- sarcinile celor care gestionează tranziția de la o anumită ordine politică și socială la alta (implementarea reformelor economice, democratizarea, tranziția de la război la pace etc.)⁵⁵.

Identificarea și corijarea elementelor problematice nu este posibilă fără a identifica scopul efectiv al statului, dincolo de diversele teorii vehiculate în vasta literatură de specialitate. Fragilitatea sau slăbiciunea statului, eșecul sau colapsul său sunt măsuri ale ceea ce nu face sau nu poate face statul în relație cu așteptările noastre. Unele dintre aceste așteptări sunt normative, iar altele practice, iar eficiența actului guvernării depinde de realizarea efectivă funcțiilor și scopurilor sale, dar și de corelarea realizării unui anumit scop cu instituția potrivită. Statele au avut întotdeauna ca principale funcții unele externe, anume apărarea teritoriului propriu, definirea unei comunități politice diferită de altele, capacitatea de interacționa la nivel internațional, adică de a se defini ca entitate distinctă în sistemul internațional. Pe măsură ce mediul internațional se modifică, trebuie să fie reformate și instituțiile însărcinate cu realizarea acestor funcții. Unii experți în relații internaționale afirmă că, în acest context, statele sunt considerate fragile, eșuate sau colapsate dacă nu mai reușesc să satisfacă așteptările marilor actori internaționali, statali sau nonstatali⁵⁶. Se dorește

⁵⁵ Doornbos, Martin; Woodward, Susan; Roque, Silvia, *Failing States or Failed States? The Role of Development Models: Collected Works*, Working Paper No. 19, Fundacion Para Las Relaciones Internacionales Y El Dialogo Exterior, 2006, p. 17.

⁵⁶ Ibidem, p. 19.

ca statul, ca membru responsabil al comunității internaționale, să fie capabil și doritor să implementeze normele internaționale, precum drepturile omului, protecția refugiaților, controlul granițelor, regimurile de control al armelor și cele de neproliferare, precum și alte obligații ce decurg din participarea la organizații internaționale de tipul ONU sau OMC. Chiar și imperativele alegerilor libere și domniei legii sau ale creșterii economice și reducerii sărăciei sunt externe statului, constituind un set de așteptări internaționale. Ideea statului responsabil la nivel internațional este susținută cu ardoare, dar, în același timp, și contestată atunci când se discută despre operațiile post-conflict. Contestatarii săi consideră că există trei motive principale ce determină, pe termen scurt, creșterea gradului de fragilitate și instabilitate al statului în care se desfășoară intervenția post-conflict:

- supraîncărcarea: setul de așteptări este mult prea vast, iar toate studiile asupra cauzelor istorice ale revoluțiilor arată către un stat supraîncărcat în relație cu capacitatea sa de a-și îndeplini obligațiile;

- pierderea legitimității: chiar și o succintă analiză a setului de așteptări demonstrează că este mult prea dificil de îndeplinit în statele ai căror lideri politici se află în conflict unul cu celălalt, riscând să piardă sprijinul internațional, dar și pe cel intern;

- lupta politică: multe dintre aceste așteptări de referă la sau presupun schimbări instituționale, dar instituțiile, prin definiție, reprezintă mijloace de distribuie a puterii și privilegiilor. De aceea, reformarea lor va conduce la instabilitate politică sau chiar la violențe civile și armate⁵⁷.

În consecință, putem afirma că un nivel scăzut al performanțelor interne ale unui stat nu îi asigură un statut internațional important în sens de generator de securitate, ci, dimpotrivă, îl transformă într-un generator de insecuritate, o amenințare la adresa securității la toate nivelurile sale de manifestare.

⁵⁷ Ibidem, p. 20.

CONCLUZII ȘI PROPUNERI

- Globalizarea, în ciuda mării varietăți de definiții ce îi sunt atribuite, reprezintă cea mai importantă constantă de care trebuie să ținem seama în analiza rolului actorilor statali în configurarea mediului internațional de securitate.

- Globalizarea nu duce la dispariția statului național, ci îi conferă, pe de o parte, noi funcții în plan intern, și, pe de altă parte, un nou statut și un nou rol pe scena internațională.

- În lumea globalizată, performanțele interne ale unui stat au, în cele mai multe cazuri, repercusiuni asupra statutului internațional pe care acesta îl deține și, evident, asupra rolului său în lume. Din acest punct de vedere, un stat poate deține unul dintre cele două categorii principale de roluri internaționale: generator de securitate sau generator de insecuritate. Este evident că poate exista și o poziție de mijloc, însă ea este nesemnificativă în raport cu configurarea mediului internațional de securitate.

- Analiza corelației dintre performanțele interne ale statului și statutul și rolul său internațional trebuie să ia în considerare cel puțin un set minim de indicatori: poziția în „Indexul statelor eșuate”, statutul în Consiliul de Securitate al ONU, suprafața țării, numărul populației, cheltuielile pentru educație, produsul intern brut, rata șomajului, consumul intern de electricitate, consumul intern de petrol, consumul intern de gaze naturale, rezerva de valută și aur, valoarea datoriei externe, investițiile străine în țară, investițiile peste hotare, numărul de linii telefonice în folosință, numărul de telefoane mobile în folosință, numărul utilizatorilor de Internet, al aeroporturilor, lungimea totală a căilor ferate și a șoselelor, cheltuielile militare, efectivele armate, capacitățile nucleare,

participarea la instituții și organizații internaționale, participarea la operații de pace, prezența militară a acestor state în alte teritorii.

- Statutul internațional important, de mare putere, al actorilor statali se corelează cu indicatori ai performanțelor interne cu valori peste medie, dar și cu un rol activ de generator de securitate la nivel internațional.

- În cazul statelor slabe, eșuate sau în colaps, care înregistrează valori sub medie ale indicatorilor performanțelor interne, identificăm un statut inferior pe scena internațională, acela de pericol sau chiar amenințare la adresa securității. Aceste state dețin rolul de generator de insecuritate.

- Este necesară aprofundarea relațiilor dintre dimensiunea internă și cea externă a existenței actorilor statali, cu accent pe rolul pe care aceștia îl dețin în configurarea mediului internațional de securitate.

Anexă
DICȚIONAR DE ACRONIME

1. Instituții și organizații internaționale:

AIEA	- Agenția Internațională pentru Energie Atomică
APEC	- Organizația pentru Cooperare Economică Asia-Pacific
ASEAN	- Asociația Națiunilor din Sud-Estul Asiei
BSEC	- Organizația pentru Cooperare Economică la Marea Neagră
CE	Comisia Europeană
CS	- Consiliul de Securitate al ONU
CSI	- Comunitatea Statelor Independente
FMI	- Fondul Monetar Internațional
G-5	- Grupul celor 5 cele mai puternice economii (SUA, Germania, Japonia, Franța și Marea Britanie)
G-7	- Grupul celor 7 națiuni industrializate (SUA, Franța, Germania, Italia, Japonia, Marea Britanie, Canada)
G-8	- Grupul celor 8 națiuni industrializate (G-7 + Rusia)
G-9	- Grupul celor 9 state europene (Austria, Belgia, Bulgaria, Danemarca, Finlanda, Ungaria, România, Serbia, Suedia)
G-10	- Grupul celor 10 (+1) națiuni industrializate (G-7 + Belgia, Olanda, Suedia + Elveția)

G-20	- Grupul celor 20 de miniștri de finanțe și guvernatori ai Băncilor Centrale (Argentina, Australia, Brazilia, Canada, China, Franța, Germania, India, Indonezia, Italia, Japonia, Mexic, Rusia, Arabia Saudită, Africa de Sud, Republica Coreeană, Turcia, Marea Britanie, SUA, Uniunea Europeană)
G-77	- Grupul celor 77 de națiuni în curs de dezvoltare membre ale ONU (în prezent, sa-extins la 130 de țări membre)
NATO	- Organizația Tratatului Atlanticului de Nord
OECD	- Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare
OIM	- Organizația Internațională a Muncii
OMC	- Organizația Mondială a Comerțului
OMS	- Organizația Mondială a Sănătății
ONU	- Organizația Națiunilor Unite
OSCE	- Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
PfP	- Parteneriatul pentru Pace
SCO	- Organizația pentru Cooperare de la Shanghai
UE	- Uniunea Europeană
UA	- Uniunea Africană

2. Operații și misiuni internaționale sub egida ONU, NATO, UE, OSCE și în coaliții internaționale:

Boali	- Operație militară franceză în Republica Centrafricană
Epervier	- Operație militară franceză în Ciad
EUFOR Althea	- Forța UE în Bosnia și Herțegovina
EUFOR Chad	- Forța UE în Ciad și Republica Centrafricană
EUJUST LEX	- Misiunea Integrată în Irak pe problemele statului de drept
EULEX Kosovo	- Misiunea UE în Kosovo pe problemele statului de drept
EUMM	- Misiunea UE de Monitorizare în Georgia
EUPM	- Misiunea Polițienească a UE în Bosnia și Herțegovina
EUPOL Afghanistan	- Misiunea Polițienească a UE în Afganistan
EUPOL COPPS	- Misiunea Polițienească a UE în Teritoriile Palestiniene
EUSEC RD Congo	- Misiunea UE Consultativă și de Asistență pentru Reforma de Securitate în R.D. Congo
IMATT	- Echipa Militară Internațională pentru Asistență în Sierra Leone
ISAF	- Forța Internațională de Asistență pe Probleme de Securitate, Afganistan
KFOR	- Forța NATO în Kosovo
Licorne	- Operație militară franceză în Coasta de Fildeș
MFO	- Forța Multinațională și de

MINURCAT	Observatori în Egipt - Misiunea ONU în Republica Centrafricană și Ciad
MINURSO	- Misiunea ONU pentru Referendum în Sahara de Vest
NNSC	- Comisia Națiunilor Neutre pentru Supravegherea Relațiilor dintre Coreea de Nord și Coreea de Sud
NTM-I	- Misiunea NATO de Instruire în Irak
OMIK	- Misiunea OSCE în Kosovo
UNAMA	- Misiunea ONU de Asistență în Afganistan
UNAMI	- Misiunea ONU de Asistență în Irak
UNDOF	- Forța ONU de Observare a Dezarmării în Siria
UNFICYP	- Forța de Pace a ONU în Cipru
UNMEE	- Misiunea ONU în Etiopia și Eritreea
UNMIK	- Misiunea ONU pentru Administrarea Interimară a Kosovo
UNMIN	- Misiunea ONU în Nepal
UNMIT	- Misiunea Integrată a ONU în Timorul de Est
UNOMIG	- Misiunea de Observare ONU în Georgia
UNTSO	- Organizația ONU pentru Supravegherea Armistițiului în R.D. Congo

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”

Redactor: Cristina BOGZEANU

Tehnoredactor: Marioara PETRE-BĂJENARU

Bun de tipar: 29.04.2010

Hârtie: A4

Format: A5

Coli tipar: 3,875

Coli editură: 1,937

Lucrarea conține 62 pagini

Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I”

CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

Șoseaua Pandurilor, nr. 68-72, sector 5, București

Telefon: 021.319.56.49, Fax: 021.319.55.93

E-mail: cssas@unap.ro, Adresă web: <http://cssas.unap.ro>

162/773/2010

C. 295/2010